

Det sjette bud

Ny viden om reguleringen af seksualitet og reproduktion i 1700-tallet

Nina Javette Koefoed: Besovede kvindfolk og ukærlige barnefædre. Køn, ret og sædelighed i 1700-tallets Danmark. Museum Tusulanums Forlag, Københavns Universitet. 2008. 390 s., 298 kr.

Af Mette Kunøe

Forfatteren, der er født i 1971, er adjunkt på Institut for Historie og Områdestudier ved Aarhus Universitet. Bogen er hendes ph.d.-afhandling, som hun i 2005 modtog Aarhus Universitets forskningsfonds ph.d.-pris for. Desuden blev hun hædret for bogen med KRAKA-prisen, der har til formål at fremme dansk kønsforskning; prisen tildeles et nyskabende og aktuelt værk, [som] bidrager til udvikling og formidling af dansk kønsforskning. Bogen er udkommet i Museum Tusulanums serie *Tidlig Moderne*, redigeret af Marianne Alenius og Anne Fastrup, der er en videnskabelig skriftserie på dansk med emner fra 1600- og 1700-tallet, som foreløbig omfatter syv bøger.

Nina Javette Koefoed har allerede både i forskning og formidling beskæftiget sig med emnet i en halv snes tidsskriftsartikler og antologibidrag fra 2000 op til i dag, der kan findes under hendes navn på instituttets hjemmeside.

Det er spændende at se, at det er sekulariseringen af det danske samfund i løbet af 1700-tallet, som danner baggrund for ændringer i synet på uægteskabelig seksualitet og uægteskabelige børn. Denne sekularisering sker i en vekselvirkning mellem stat, moral og lovgivning, og de påvirker gensidigt hinanden.

Frusterske og forførske

Hvis vi først går tilbage til middelalderen, så var uægteskabelig seksualitet oprindelig alene et anliggende for slægten. I katolsk tid var et hemmeligt samtykke, der blev fulgt af samleje, et gyldigt ægteskab. Efter reformationen i 1536 blev Luthers syn på ægteskabet normgivende. Seksualiteten blev reguleret som et religiøst anliggende, der indebar overholdelse af det sjette bud om ikke at bedrive hor, og dermed krav om jomfrudom før ægteskabet og monogami i ægteskabet. Manden og kvinden blev stillet lige for loven ved brud på det sjette bud, de blev begge anset for ansvarlige for synden og blev begge straffet for det, man anså for en krænkelse af Gud. Det var med til at give kvinden en selvstændig identitet som retligt subjekt – hun opfattes altså ikke bare som et objekt for mandens seksualitet.

I Danske Lov 1683 lever de sidste rester af den katolske forståelse. Her er en mand forpligtet til at følge et seksuelt forhold til en ærbar kvinde op med lovformeligt ægteskab. Det ændres ved en afgørende lov af 1734, hvorefter det er kvindens ansvar at sikre sig et gyldigt ægteskabslofte. Dermed bliver, som forfatteren skriver, mandens seksualitet flyttet ud af den religiøse kontekst og gjort til en naturlig drift, og kvindens ansvar bliver flyttet fra et religiøst syndsansvar til et kulturelt ansvar som frusterske og forførske.

I 1763 bliver faderen til et uægteskabeligt barn (den gang, som desværre ofte endnu, kaldet et "uægte" barn) forpligtet til at bidrage med mindst halvdelen af udgifterne til barnets forsørgelse indtil dets 10. år. Før da forsøgte statsmagten primært at forhindre den uægteskabelige seksualitet. Nu fremstår den ikke mere som en religiøs synd, men et socialt onde, der skal afbødes. Manden bliver forsørger, ofte uvillig og ukærlig. Moderen derimod anses ikke mere primært for at være forførske, men frem vokser billedet af en kærlig og opofrende mor. "Den naturlige moderkærlighed, uafhængigt af ægteskab og sociale forhold, var født", som forfatteren formulerer det (Takketale for Kraka-prisen 2005: 2)

Endelig sker der i 1812 en afkriminalisering af ugifte personers seksuelle forhold. De sættes ikke mere i fængsel eller idømmes bøder, fordi det vil forhindre

dem i at varetage den samfundsmæssigt og moralsk vigtigste opgave: at forsørge børnene.

Befolkningens opbakning

Dette billede, som forfatteren tegner i store træk, er i bogen nuanceret på mikroplanet med frem- og tilbageskridt og afgørelser præget af enkeltpersoner, som Struensee, Stampe og Stemann. Ændringerne er også præget af usamtidighed. Nogle steder i landet er der et efterslæb, og der dømmes mere rigidt end andre steder. Men det er afgørende, at embedsværket er gået efter befolkningens opbakning. Lovene bliver til i et samspil mellem centraladministrationens behov for kontrol og befolkningens moral. Normer og love afspejler hinanden.

For denne læser er det vildt interessant i de indledende kapitler at læse om baggrunden for den ændrede moral i sekulariseringen, der ses som en følge af naturrettens stadig stærkere position fra 1730'erne og fremad. Forbundet med tidens snusfornuftige økonomiske overvejelser over, at det er billigere at fratage fængselsstraffe.

Hvordan forløber udviklingen i andre europæiske lande – protestantiske som katolske? Det ville man som læser gerne have hørt mere om. Kun lejlighedsvis sammenligninger med Sverige er taget med.

Det skal dog ikke skygges for, at det er imponerende arbejde, Nina Javette Koefoed lægger frem i bogen. Hvert afsnit er underbygget af udstrakte studier af kilder og arkivalier, hvad de omfattende fortegnelser og bilag bag i bogen vidner om. Kønshistorien viser sig at give et vigtigt nyt syn på stoffet, og kønsperspektivet forfiner og nuancerer forståelsen af de kræfter, der er afgørende for de ændrede holdninger til sædelighed op gennem 1700-tallet.

Mette Kunøe er lektor emer. og tilknyttet Nordisk Institut, Aarhus Universitet.